

Розділ II. ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА

DOI: 10.33766/2524-0323.99.75-86

УДК: 343.81

Денисов С. Ф., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального права та кримінології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ (м. Харків, Україна)

e-mail: dsf7002@gmail.com

ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-1218-0016>

Заїка Д. Є., аспірант кафедри кримінального права та кримінології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ (м. Харків, Україна)

e-mail: zaika.workspace@gmail.com

ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-1300-3492>

ДОСТРОКОВЕ ЗВІЛЬНЕННЯ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ З МЕТОЮ ЗАЛУЧЕННЯ ДО УЧАСТІ В БОЙОВИХ ДІЯХ

Оскільки Збройні сили України та інші воєнізовані формування держави щоденно ведуть активні бойові дії, вони потребують постійного поповнення особового складу. Одним із потенційних механізмів такого поповнення є звільнення та мобілізація засуджених до позбавлення волі. За роки незалежності України такий механізм був задіяний уперше, що й зумовлює актуальність вибору теми. Стаття присвячена дослідженню підстав, доцільності та правового регулювання процесу звільнення засуджених до позбавлення волі з метою їх залучення до участі в бойових діях та заходах, направлених на стримування військової агресії російської федерації та території України. Автори поставили за мету проаналізувати нормативно-правову базу проблематики, дослідити кількісно-якісні показники злочинності та граничні можливості залучення засуджених осіб до участі в бойових діях, розглянути фінансові, кількісні та безпекові складові питання, вивчити матеріали останніх наукових публікацій і надати науково обгрунтовані висновки. З матеріалів публікації випливає висновок про недоцільність залучення засуджених до участі в бойових діях з фінансової точки зору, що зумовлено високим рівнем витрат з державного бюджету на військовослужбовців і низьким на осіб, засуджених до позбавлення волі. Проте, вказано на обгрунтованість та необхідність їх залучення, з огляду на кількісну та безпекову складові питання. За результатами аналізу нормативно-правових актів та практики їх застосування було встановлено, що сам процес дострокового звільнення та залучення засуджених до участі в бойових діях має належне юридичне підґрунтя і механізми реалізації. Проте, з метою покращення правового регулювання проблематики, авторами було запропоновано внести зміни до положень ст.ст. 14, 37 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» та ст. 9 Закону України «Про основи національного спротиву».

Ключові слова: дострокове звільнення, участь у бойових діях, засуджені до позбавлення волі, правове регулювання, мобілізація засуджених, амністія, помилування.

© Денисов С. Ф.,
Заїка Д. Є., 2022

Постановка проблеми. З початком повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України однією з провідних проблем стала комплектація воєнізованих формувань держави. Указом Президента № 69/2022 від 24.02.2022 було оголошено про проведення загальної мобілізації в Україні, у зв'язку з чим постало питання підстав, доцільності та правового регулювання процесу звільнення засуджених до позбавлення волі з метою їх залучення до участі в бойових діях та заходах, направлених на стримування військової агресії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні роки дослідженню окремих аспектів проблематики присвятили свої праці Ю. В. Баулін, В. В. Василик, О. П. Горох, Т. А. Денисова, С. О. Єгоров, Д. В. Казначєєва, Н. В. Коломієць, В. О. Навроцький, Т. Б. Ніколаєнко, Є. О. Письменський, М. С. Пузирьов, О. В. Сенаторова, А. Х. Степанюк, М. І. Хавронюк, А. В. Чугаєвська, С. М. Школа та ін. Проте комплексного аналізу проблематики з наданням науково обґрунтованих висновків раніше проведено не було, що й зумовлює актуальність вибору теми.

Формулювання цілей. Мета цієї публікації – дослідження доцільності та правового регулювання процесу звільнення засуджених до позбавлення волі з задля їх залучення до участі в бойових діях та заходах, направлених на стримування військової агресії. З цього приводу було поставлено такі завдання: проаналізувати нормативно-правову базу проблематики, дослідити кількісно-якісні показники злочинності та граничні можливості залучення засуджених осіб до участі в бойових діях, розглянути фінансові кількісні та безпекові складові питання, вивчити матеріали останніх наукових публікацій і надати науково обґрунтовані висновки.

Виклад основного матеріалу. Питання залучення засуджених осіб до участі в бойових діях у зв'язку із необхідністю захисту суверенітету та територіальної цілісності постає тільки тепер, оскільки Україна вперше у новітній історії зазнає повномасштабного вторгнення збройних сил іншої держави. Загальною підставою для мобілізації військовозобов'язаних та резервістів стали укази Президента України № 69/2022 від 24.02.2022 та № 343/2022 від 17.05.2022, якими мобілізацію було продовжено на 90 діб [1; 2].

Правову основу проблематики становлять: 1) Конституція України (ст.ст. 17, 65, 85, 106) [3]; 2) Женєвська конвенція про поводження з військовополоненими (у частині поводження із засудженими військовополоненими) та численні конвенції, що регулюють правила ведення бойових дій [4; 5, с. 58-65]; Кримінальний та Кримінально-виконавчий кодекси України [6; 7], Закони України «Про військовий обов'язок та військову службу» [8], «Про основи національного спротиву» [9], «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» тощо [10]; 3) постанову «Про затвердження Порядку організації та ведення військового обліку призовників і військовозобов'язаних» [11], Указ Президента України «Про Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України» (у частині проходження військової служби особами, засудженими до тримання у дисциплінарному батальйоні (на гауптвахті) та інші підзаконні нормативно-правові акти [12]; 4) нормативно-правові акти локального характеру. Проте, як слушно зазначає В. О. Навроцький, питання тлумачення та застосування норм,

розрахованих на застосування під час війни, так само як їх вдосконалення, тривалий час не були в пріоритеті [13, с. 37].

Дослідження правових підстав звільнення засуджених для їх участі в бойових діях слід розпочати з положень ст. 17 Конституції України, за якою захист суверенітету і територіальної цілісності є справою всього Українського народу [3]. На реалізацію цього положення в період дії воєнного стану громадяни України можуть брати участь у відсічі та стримуванні збройної агресії російської федерації та/або інших держав, застосовуючи власну нагородну зброю, спортивну зброю, мисливську нарізну, гладкоствольну чи комбіновану зброю та бойові припаси до неї [14, с. 5].

Проте, за вимогами чинного законодавства, особи, засуджені до позбавлення волі, обмеження волі, арешту чи виправних робіт за вчинення злочинів невеликої або середньої тяжкості знімаються з військового обліку призовників і стають на облік військовозобов'язаних, що мають судимість [8]. Така позиція, з одного боку, унеможливило призов на військову строкову службу осіб, які раніше притягувалися до кримінальної відповідальності, а з іншого – не позбавляє такої можливості у випадку мобілізації або проходження військової служби за контрактом [15, с. 93]. Причому, засуджені за вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів виключаються з обліку безстроково і не підлягають службі у воєнізованих формуваннях, у т. ч. підрозділах територіальної оборони України [8; 9]. Вбачається, що положення мало відношення до довоєнного періоду, коли потреби у швидкій мобілізації значної кількості людей не існувало й зняття з обліку не впливало на комплектацію Збройних Сил України та безпекову ситуацію в державі. Проте, з урахуванням потреб сьогодення, виключення з обліку має бути крайнім заходом і стосуватись осіб, які за своїми фізіологічними та психологічними характеристиками жодним чином не можуть стати до оборони, брати участь у контрнаступальних заходах. Через те необхідно внести зміни до чинного законодавства України.

Варто зазначити, що серед широкого кола осіб, яким гарантовано право на відстрочку, відповідно до положень ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», засуджених немає [10]. А отже, наявні формальні правові підстави для їх участі у бойових діях.

За наявності підстав постає питання про доцільність залучення засуджених та потенційну кількість осіб, на які може розраховувати держава. Першою є фінансова складова проблематики. Оскільки сума у 7 524 688,2 тис. гривень видатків на Державної кримінально-виконавчої служби України (далі - ДКВС), відповідно до звіту Рахункової палати України, включає витрати на модернізацію, покриття боргів тощо, пропонується звернутись до відомостей, наданих службою у листі № 14895/Ш-Г-1287/16.3.1 від 07.04.2021 [16, с. 69]. Так з розрахунку середньоспискової чисельності засуджених та осіб, узятих під варту, середньомісячна вартість утримання однієї особи із числа засуджених та осіб, узятих під варту у 2020 році становила 10 772 гривень 29 копійок [17]. У порівнянні лише з виплатами грошо-

вої винагороди військовослужбовцям на період воєнного стану за постановою Кабінету Міністрів України (далі - КМУ) № 168 від 28.02.2022 залучення засуджених до участі у бойових діях є фінансово недоцільним [18].

Кількісна складова також має важливе значення. Так, за даними В. В. Василика, станом на 1 квітня 2021 р. фактична наповнюваність установ виконання покарань складала 41 800 осіб; за даними ДКВС станом на ту саму дату утримувалось 49 646 осіб [19, с. 168; 20]. З них 18 096 осіб перебували у 17 слідчих ізоляторах та 12 установах виконання покарань, що виконують функцію слідчого ізолятора, тобто у своїй більшості не належать до категорії засуджених. З огляду на це, можна вказувати на приблизну цифру – 31 481 осіб, які утримувались у 79 діючих установах виконання покарань [20].

Оскільки, за ч.12 ст. 1 Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу» та положеннями ст. 17 Конституції України, жінки виконують військовий обов'язок на рівних засадах із чоловіками, виокремлення за гендерною ознакою є недоцільним [3; 8]. Також недоцільним є і включення до цього переліку військовополонених, адже міжнародне гуманітарне право забороняє примусовий призов дорослих для участі в бойових діях проти держави, громадянами якої вони є [21, с. 3].

Враховуючи те, що засуджені до тяжких або особливо тяжких злочинів не підлягають мобілізації, то, відповідно до ч. 4 ст. 12 Кримінального кодексу України, предметний інтерес дослідження становлять лише засуджені до нетяжких злочинів (з покаранням у вигляді штрафу в розмірі не більше десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше п'яти років) [6]. Кількість таких осіб лише у 2021 році, відповідно до форми 7 звіту про склад засуджених Державної судової адміністрації України становила 17 237 осіб, з яких 1 751 людина з досвідом військової служби (засуджені за кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби за ст. 401-435-1 Кримінального кодексу України) [6; 22]. Також законом вимагається утримання персоналу в місцях позбавлення волі у кількості 33 % від загального числа засуджених, що складає приблизно 16 300 осіб, які також не можуть бути залучені до ведення бойових дій [23]. З цієї точки зору залучення засуджених до оборони країни є цілком доцільним, особливо враховуючи, що засуджені та працівники деяких установ виконання покарань залишилися на тимчасово окупованих територіях і не мали теоретичної можливості долучитись до стримування агресії ворога в складі військових формувань.

Безпекова складова полягає у визначенні ризиків вчинення засудженими особами повторних злочинів у залежності від застосування різних правових засобів звільнення з метою участі у бойових діях та заходах, направлених на стримування військової агресії Російської Федерації на території України. Зважаючи на положення Кримінального кодексу України щодо засуджених до позбавлення волі, з метою дострокового звільнення може бути застосована амністія, помилування або ж умовно-дострокове звільнення від відбування покарання [6]. Хоча науковцями розглядається також і заміна покарання більш м'яким, а також пом'якшення призначеного покарання [24, с. 65].

Амністія або ж акт про помилування як безумовні та обов'язкові види звільнення від відбування покарання мають перевагу перед іншими умовними і факультативними видами звільнення від покарання, передбаченими, зокрема, ч. 1 ст. 79, ч. 1 ст. 81, ч. 1 ст. 82, ч. 1 ст. 83, ч. 2 ст. 84 КК [25, с. 120]. Між собою здебільшого відрізняються тим, що амністія має узагальнений характер та оформлюється у формі Закону України, а помилування є більш персоналізованим та може бути представлене Указом Президента України [26, с. 27-28].

Особи, які підлягають звільненню від відбування (подальшого відбування) покарання, відповідно до положень акта про амністію, звільняються не пізніше трьох місяців після його опублікування. Упродовж цього незначного проміжку часу із установ виконання покарань достроково звільняються десятки тисяч осіб, що вимагає прийняття термінових заходів з підготовки їх до життя на волі, трудового і побутового влаштування, соціалізації, завершення процесу виправлення та ресоціалізації [27, с. 267]. Проте, за весь час незалежності України закони про амністію приймалися майже щороку, хоча вона мала б слугувати т.зв. «неочікуваним актом пробачення» за вчинений злочин [28, с. 198; 29, с. 69-70].

Судова статистика демонструє, що деякі з положень кримінального закону, які мають бути розглянуті як винятки, перетворюються на правило. Наприклад, від покарання звільняються 53 % засуджених, при цьому за особливо тяжкі злочини – 25 %. Потім частина осіб, які почали відбувати покарання, звільняється від його подальшого відбування у зв'язку з помилуванням, амністією, умовно-достроково й за іншими підставами [30, с. 52]. Така масовість вказує на те, що повторне використання в інтересах оборони країни не вплине суттєво на криміногенну ситуацію.

Скасування вироку суду або ж умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, як й амністія чи помилування, дозволяють засудженому вийти на свободу до відбуття повного строку, встановленого вироком суду. Через це закономірно виникають питання щодо виконання повного комплексу індивідуальної програми засудженого. Закон дозволяє достроково звільнити засудженого від відбування покарання, якщо він довів своє виправлення, за умови невчинення нового злочину протягом невідбутого строку покарання [6]. Однак законодавчі критерії такого виправлення залишаються розмитими [31, с. 20; 32, с. 9-10]. А отже, на практиці працівники установ виконання покарань нерідко маніпулюють можливістю умовно-дострокового звільнення для забезпечення порядку або ж отримання персональної вигоди. Близько 30 % клопотань, що розглядаються в порядку виконання судових рішень, відносяться до саме умовно-дострокового звільнення [33, с. 86].

На думку Д. В. Казначеевої, наразі закон дозволяє умовно-достроково звільненню під час невідбутої частини покарання будь-яку негативну поведінку, наприклад вчиняти адміністративні правопорушення, вести антисоціальний спосіб життя, і така поведінка не призводить до скасування умовно-дострокового звільнення та повернення до відбування покарання [34, с. 192]. Крім того, як правило,

умовно-дострокове звільнення має супроводжуватися наглядом, належна реалізація якого, за умов залучення засудженого до участі в бойових діях, під питанням [35, с. 202].

З цього приводу варто зазначити, що, відповідно до відомостей, наданих на офіційному вебпорталі ДКВС, з моменту початку війни Президентом України трьома окремими указами було помилувано 363 особи, які відбували покарання у виправних центрах – установах відкритого типу з найменшим рівнем ізоляції від суспільства та нетривалими строками покарання. Значна частина з них мають реальний бойовий досвід, причому, на сьогодні відомо про двох загиблих, один із яких представлений до державної нагороди «За мужність» посмертно [36].

За відсутності належних критеріїв виправлення та ресоціалізації засуджених і численних питань до самого процесу звільнення бажаний результат соціально-виховної роботи не досягався і в мирний час, незалежно від загального строку відбутого покарання, проте амністії та помилування застосовувались майже щорічно. З огляду на вказане вище, вбачається, що невиконання індивідуальних програм у період повномасштабного вторгнення агресора не може бути обґрунтованою причиною на користь відмови від залучення засуджених до участі в бойових діях, а тому можна сказати про доцільність таких дій із безпекової точки зору.

Висновки. Отже, можна підсумувати таке:

1) оскільки Збройні сили України та інші воєнізовані формування держави щоденно ведуть активні бойові дії, вони потребують постійного поповнення особового складу. Одним із механізмів такого поповнення є звільнення та мобілізація засуджених до позбавлення волі за нетяжкі злочини;

2) дострокове звільнення засуджених може бути проведене на підставі амністії, помилування або ж умовно-дострокового звільнення, хоча на практиці застосовується лише помилування;

3) сам процес дострокового звільнення та залучення засуджених до участі в бойових діях має належне юридичне підґрунтя і механізми реалізації та є доцільним з точки зору кількості осіб та безпеки для соціуму;

Також в інтересах національної безпеки України та з метою забезпечення обороноздатності та мобілізаційної спроможності держави запропоновано:

1. Внести до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» (Відомості Верховної Ради України, 2006 р., № 38, ст. 324 із наступними змінами) такі зміни:

- 1) абзац чотирнадцятий частини дев'ятої статті 14 виключити;
- 2) абзац сьомий частини десятої статті 14 виключити;
- 3) пункт шостий частини шостої статті 37 виключити;
- 4) нумерацію пунктів 7-8 частини шостої статті 37 змінити на 6-7;

2. Внести до Закону України «Про основи національного спротиву» (Відомості Верховної Ради України, 2021 р., № 41, ст. 339) такі зміни:

- 1) частину четверту статті 9 виключити;
- 2) нумерацію пунктів 5-9 статті 9 змінити на 4-8.

Використані джерела:

1. Про загальну мобілізацію: указ Президента України № 69 від 24.02.2022. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/692022-41413>. (дата звернення: 09.07.2022).
2. Про продовження строку проведення загальної мобілізації: указ Президента України № 342 від 17.05.2022. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/692022-41413>. (дата звернення: 09.07.2022).
3. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#top>. (дата звернення: 10.07.2022).
4. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими: Конвенція від 12.08.1949 № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 08.02.2006. URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#top. (дата звернення: 11.07.2022).
5. Сенаторова О. В. Права людини і збройні конфлікти : навч. посіб. Київ : ФОП Голембовська О. О. 2018. 208 с.
6. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Дата оновлення: 30.06.2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 08.07.2022).
7. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 № 1129-IV. Дата оновлення: 20.05.2022 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15> (дата звернення: 09.07.2022).
8. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 № 2232-XII. Дата оновлення: 23.04.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12/conv>. (дата звернення: 08.07.2022).
9. Про основи національного спротиву: Закон України від 16.07.2021 № 1702-IX. Дата оновлення: 12.06.2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20>. (дата звернення: 11.07.2022).
10. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21.10.1993 № 3543-XII. Дата оновлення: 16.06.2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12>. (дата звернення: 14.07.2022).
11. Про затвердження Порядку організації та ведення військового обліку призовників і військовозобов'язаних: постанова Кабінету Міністрів України від 07.12.2016 № 921. Дата оновлення: 14.03.2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/921-2016-p>. (дата звернення: 11.07.2022).
12. Про Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України: Указ Президента України від 10.12.2008 № 1153/2008. Дата оновлення: 12.04.2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153/2008>. (дата звернення: 10.07.2022).
13. Навроцький В. О. Виклики, що постали перед українським кримінальним правом з початком українсько-російської війни. *Кримінально-правові, кримінологічні, кримінальні процесуальні та криміналістичні проблеми протидії злочинності в умовах воєнного стану* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (електронне видання), 20 квітня 2022 р. Нац. акад. внутр. справ, Львів. держ. ун-т внутр. справ, Дніпропет. держ. ун-т внутр. справ, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. Київ – Львів – Дніпро, 2022. С. 36-41.

14. Албул С. В., Єгоров С. О. Правові аспекти участі цивільних осіб у захисті України в умовах воєнного стану. *Наукові проблеми запровадження правового режиму воєнного стану в Україні: сучасний вимір*: матеріали науково-практичного онлайн-заходу. 29 квітня 2022 р. Одеса: ОДУВС, 2022. С. 4-5.

15. Ніколаєнко Т. Б. Теоретико-правові засади призначення та виконання спеціальних покарань щодо військовослужбовців: дис. ... док. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2019. 556 с.

16. Про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету, спрямованих Міністерству юстиції України на виконання покарань установами і органами державної кримінально-виконавчої служби України, а також використання і розпорядження об'єктами державної власності, належними державі матеріальними та іншими активами, що мають фінансові наслідки для державного бюджету: звіт Рахункової палати України від 12.10.2021 № 24-3. URL : https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2021/24-3_2021/Zvit_24-3_2021.pdf. (дата звернення: 13.07.2022).

17. Щодо розгляду запиту: лист Міністерства юстиції України від 07.04.2021 № 14895/III-Г-1287/16.3.1. URL: https://dostup.pravda.com.ua/request/84418/response/237978/attach/2/PDF.pdf?cookie_passthrough=1. (дата звернення: 11.07.2022)

18. Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану: постановою Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 № 168. Дата оновлення: 08.07.2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2022-п>. (дата звернення: 13.07.2022).

19. Василик В. В. Кримінально-виконавчі засади покарання у виді позбавлення волі на певний строк: дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. Київ, 2021. 312 с.

20. Загальна характеристика Державної кримінально-виконавчої служби України. URL : <https://kvs.gov.ua/wp-content/uploads/2021/04/Загальна-характеристика-01.04.2021.pdf>. (дата звернення: 10.07.2022).

21. Огляд ситуації у сфері прав людини в Україні: 1 лютого - 30 квітня 2021 року. *Організація об'єднаних націй*. URL : https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Countries/UA/HRMMU_Update02_2021-05-01_UA.pdf. (дата звернення: 10.07.2022).

22. Форма статистичної звітності № 7 (річна) «Звіт про склад засуджених за 2021 рік». URL : https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvitnist_21. (дата звернення: 12.07.2022).

23. Про чисельність Державної кримінально-виконавчої служби України: Закон України від 02.03.2000 № 1526-III. Дата оновлення: 11.06.2009. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1526-14>. (дата звернення: 11.07.2022).

24. Гурський В. Є. Звільнення від покарання як захід кримінально-правового впливу в умовах воєнного стану. *Проблеми кваліфікації та розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану*: матеріали наук.-теорет. конф. (Київ, 26 трав. 2022 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 65-66.

25. Горох О. П. Звільнення від покарання та його відбування за кримінальним правом України: дис. ... док. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2019. 697 с.

26. Кримінально-виконавче право. Словник-довідник / автори-упорядники: С. Ф. Денисов, Т. А. Денисова, М. В. Пузиревський. Чернігів: Десна Поліграф, 2020. 712 с.

27. Школа С. М. Соціальна адаптація амністованих і помилуваних осіб: проблеми теорії і законодавства. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 263-272.

28. Коломієць Н. В., Шванська А. О. Актуальні проблеми застосування амністії в Україні. *Право і суспільство*. 2017. № 5. С. 197-200.

29. Ніколаєнко Т. Б. Амністія та помилування як підстави звільнення від кримінальної відповідальності та покарання. *Кримінальне право*. 2009. № 10. С. 68-71.

30. Письменський С. О. Теоретико-прикладні проблеми звільнення від покарання та його відбування за кримінальним правом України : монографія; Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2014. 728 с.

31. Горох О. П. Звільнення від покарання та його відбування за кримінальним правом України: автореф. дис. ... док. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2019. 43 с.

32. Засоби виправлення і ресоціалізації засуджених до позбавлення волі: монографія / за заг ред. А. Х. Степанюка. Харків : Кроссруд, 2011. 326 с.

33. Чугаєвська А. В. Процесуальний порядок звільнення від відбування покарання: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2020. 263 с.

34. Казначєва Д. В. Деякі дискусійні питання умовно-дострокового звільнення від відбування покарання. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2021. № 1 (24). С. 187-194.

35. Пузирьов М. С., Олефір Л. І. Соціально-правова обумовленість запровадження в законодавство України інституту пробачення наглядом за особами, умовно-достроково звільненими від відбування покарання. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 4. С. 199-205.

36. На захист країни. Роз'яснення для засуджених. *Державна кримінально-виконавча служба України*. URL: <https://kvs.gov.ua/без-категорії/note/12075>. (дата звернення: 14.07.2022).

References:

1. Pro zahalnu mobilizatsiiu: ukaz Prezidenta Ukrainy № 69 vid 24.02.2022. (2022) N. p. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/692022-41413>. [in Ukrainian].

2. Pro prodovzhenia stroku provedennia zahalnoi mobilizatsii: ukaz Prezidenta Ukrainy № 342 vid 17.05.2022. (2022) N. p. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/692022-41413>. [in Ukrainian].

3. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon vid 28.06.1996 № 254k/96-VR. Data onovlennia: 01.01.2020. (1996) N. p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#top>. [in Ukrainian].

4. Zhenevska konventsiiia pro povodzhennia z viiskovopolonenyi: Konventsiiia vid 12.08.1949 № 254k/96-VR. Data onovlennia: 08.02.2006. (1949) N. p. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#top. [in Ukrainian].

5. Senatorova, O. V. (2018) Prava liudyny i zbroini konflikty : navch. posib. Kyiv : FOP Holembovska O. O. [in Ukrainian].

6. Kryminalnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 05.04.2001 № 2341-III. Data onovlennia: 30.06.2022. (2021) N. p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. [in Ukrainian].

7. Kryminalno-vykonavchi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 11.07.2003 № 1129-IV. Data onovlennia: 20.05.2022. (2003) N. p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>. [in Ukrainian].

8. Pro viiskovyi oboviazok i viiskovu sluzhbu: Zakon Ukrainy vid 25.03.1992 № 2232-XII. Data onovlennia: 23.04.2022. (1992) N. p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12/conv>. [in Ukrainian].

9. Pro osnovy natsionalnoho sprotyvu: Zakon Ukrainy vid 16.07.2021 № 1702-IX. Data onovlennia: 12.06.2022. (1992) N. p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20> [in Ukrainian].

10. Pro mobilizatsiinu pidhotovku ta mobilizatsiiu: Zakon Ukrainy vid 21.10.1993 № 3543-XII. Data onovlennia: 16.06.2022. (1993) N. p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12>. [in Ukrainian].

11. Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii ta vedennia viiskovoho obliku pryzovnykiv i viiskovozoboviazanykh: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 07.12. 2016 № 921. Data onovlennia: 14.03.2022. (2016) N. p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/921-2016-p>. [in Ukrainian].

12. Pro Polozhennia pro prokhodzhennia hromadianamy Ukrainy viiskovoi sluzhby u Zbroinykh Sylakh Ukrainy: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 10.12.2008 № 1153/2008. Data onovlennia: 12.04.2022. (2008) N. p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153/2008>. [in Ukrainian].

13. Navrotskyi, V. O. (2022). Challenges faced by Ukrainian criminal law with the beginning of the Ukrainian-Russian war. *Kryminalno-pravovi, kryminolohichni, kryminalni protsesualni ta kryminalistychni problemy protydii zlochynnosti v umovakh voiennoho stanu - Criminal law, criminological, criminal procedural and forensic problems of countering crime under martial law : materials of the ukrainian Scientific and Practical Conference (electronic edition) (April 20, 2022, Kyiv - Lviv - Dnipro)*, 36-41. [in Ukrainian].

14. Albul, S. V., Yehorov, S. O. (2022) Legal aspects of the participation of civilians in the defense of Ukraine under martial law. *Naukovi problemy zaprovadzhennia pravovoho rezhymu voiennoho stanu v Ukraini: suchasnyi vymir - Scientific problems of introducing the legal regime of martial law in Ukraine: modern dimension: materials of a scientific and practical online event (April 29, 2022, Odesa)*, 4-5. [in Ukrainian].

15. Nikolaienko, T. B. (2019) Theoretical and legal principles for the appointment and execution of special punishments for military personnel: *Doctor's thesis*. Kyiv. [in Ukrainian].

16. Pro rezultaty audytu efektyvnosti vykorystannia koshtiv derzhavnoho biudzhetu, spriamovanykh Ministerstvu yustytzii Ukrainy na vykonannia pokaran ustanovamy i orhanamy derzhavnoi kryminalno-vykonavchoi sluzhby Ukrainy, a takozh vykorystannia i rozporiadzhennia ob'ektyamy derzhavnoi vlasnosti, nalezhnymy derzhavi materialnymy ta inshymy aktyvamy, shcho maiut finansovi naslidky dlia derzhavnoho biudzhetu: zvit Rakhunkovoi palaty Ukrainy vid 12.10.2021 № 24-3. (2021) N. p. URL : https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2021/24-3_2021/Zvit_24-3_2021.pdf. [in Ukrainian].

17. Shchodo rozghliadu zapytu: lyst Ministerstva yustytzii Ukrainy vid 07.04.2021 № 14895/III-H-1287/16.3.1. (2021) N. p. URL : https://dostup.pravda.com.ua/request/84418/response/237978/attach/2/.PDF.pdf?cookie_pass_through=1. [in Ukrainian].

18. Pytannia deiakykh vyplat viiskovosluzhbovtciam, osobam riadovoho i nachalnytskoho skladu, politseiskym ta yikh simiam pid chas dii voiennoho stanu: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 28.02.2022 № 168. Data onovlennia: 08.07.2022. (2023) N. p. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2022-p>. [in Ukrainian].

19. Vasylyk, V. V. (2021). Criminal-executive principles of punishment in the form of imprisonment for a certain period. *Candidate's thesis*. Kyiv. [in Ukrainian].

20. Zahalna kharakterystyka Derzhavnoi kryminalno-vykonavchoi sluzhby Ukrainy. N. d. N. p. URL : <https://kvs.gov.ua/wp-content/uploads/2021/04/Zahalna-kharakterystyka-01.04.2021.pdf>. [in Ukrainian].

21. Ohliad situatsii u sferi prav liudyny v Ukraini: 1 liutoho - 30 kvitnia 2021 roku. *Orhanizatsiia obiednanykh natsii - United Nations*. N. d. N. p. URL: https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Countries/UA/HRMMU_Update02_2021-05-01_UA.pdf. [in Ukrainian].

22. Forma statystychnoi zvitnosti № 7 (richna) «Zvit pro sklad zasudzhennykh za 2021 rik». (2021) N. p. URL : https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvitnist_21. [in Ukrainian].

23. Pro chyselnist Derzhavnoi kryminalno-vykonavchoi sluzhby Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 02.03.2000 № 1526-III. Data onovlennia: 11.06.2009. (2000) N. p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1526-14>. [in Ukrainian].

24. Hurskyi, V. Ye. (2022). Exemption from punishment as a measure of criminal-legal influence in the conditions of martial law. *Problemy kvalifikatsii ta rozsliduvannia kryminalnykh pravoporushen v umovakh voiennoho stanu - Problems of qualification and investigation of criminal offenses under martial law: scientific and theoretical conference (May 26, 22, Kyiv)*, 65-66. [in Ukrainian].

25. Horokh, O. P. (2019). Exemption from punishment and its serving under the criminal law of Ukraine. *Doctor's thesis*. Kyiv. [in Ukrainian].

26. Kryminalno-vykonavche pravo. *Slovnyk-dovidnyk* (2020). S. F. Denysov (Ed.). Chernihiv: Desna Polihraf. [in Ukrainian].

27. Shkola, S. M. (2012) Social adaptation of amnestied and pardoned persons: problems of theory and legislation. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav - Scientific bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs*, 2, 263-272. [in Ukrainian].

28. Kolomiets, N. V., Shvanska, A. O. (2017) Actual problems of amnesty application in Ukraine. *Pravo i suspilstvo - Law and society*, 5, 197-200. [in Ukrainian].

29. Nikolaienko, T. B. (2009). Amnesty and pardon as grounds for exemption from criminal responsibility and punishment. *Kryminalne pravo - Criminal law*, 10, 68-71. [in Ukrainian].

30. Pysmenskyi, Ye. O. (2014). Theoretical and applied problems of release from punishment and its serving under the criminal law of Ukraine. Lugansk. [in Ukrainian].

31. Horokh, O. P. (2019). Exemption from punishment and its serving under the criminal law of Ukraine. *Extended abstract of doctor's thesis*. Kyiv. [in Ukrainian].

32. Means of correction and resocialization of those sentenced to imprisonment (2011) A. Kh. Stepaniuk (Ed.). Kharkiv. Krossroud. [in Ukrainian].

33. Chuhaievskia, A. V. (2020) Procedural procedure for exemption from serving a sentence. *Candidate's thesis*. Kyiv. [in Ukrainian].

34. Kaznacheieva, D. V. (2021) Some debatable issues of parole from serving a sentence. *Visnyk kryminolohichnoi asotsiatsii Ukrainy - Bulletin of the Criminological Association of Ukraine*, 1, 187-194. [in Ukrainian].

35. Puzyrov, M. S., Olefir, L. I. (2020) Social and legal conditionality of the introduction into the legislation of Ukraine of the institution of probation supervision of persons released on parole from serving a sentence. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav - Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*, 4, 199-205. [in Ukrainian].

36. Na zakhystr krainy. Roziasnennia dlia zasudzhennykh. *Derzhavna kryminalno-vykonavcha sluzhba Ukrainy - Derzhavna kriminal-vikonavcha service of Ukraine*. N. d. N. p. URL : <https://kvs.gov.ua/bez-katehorii/note/12075>. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 15.08.2022

Denysov S., Doctor of Law, Professor, Professor of the Department of Criminal Law and Criminology, faculty № 6, Kharkiv National University of Internal Affairs (Kharkiv, Ukraine)
Zaika D., Postgraduate student of the Department of Criminal Law and Criminology, faculty № 6, Kharkiv National University of Internal Affairs (Kharkiv, Ukraine)

EARLY RELEASE OF CONVICTS SENTENCED TO IMPRISONMENT FOR THE PURPOSE OF ENGAGEMENT IN COMBAT ACTIONS

Since the Armed Forces of Ukraine and other paramilitary formations of the state conduct active combat operations on a daily basis, they need constant replenishment of personnel. One of the potential mechanisms of such replenishment is the release and mobilization of those sentenced to imprisonment. During the years of Ukraine's independence, such a mechanism was used for the first time, which determines the relevance of the choice of topic. The article is devoted to the study of the grounds, expediency and legal regulation of the process of releasing convicts to deprivation of liberty in order to involve them in military operations and measures aimed at deterring the military aggression of the Russian Federation and the territory of Ukraine. The authors set a goal to analyze the normative and legal framework of the issue, to investigate the quantitative and qualitative indicators of crime and the marginal possibilities of involving convicted persons to participate in hostilities; to investigate financial, quantitative and security issues; study the materials of the latest scientific publications; provide scientifically based conclusions. From the materials of the publication, the authors of the article point out the impracticality of involving convicts to participate in hostilities from a financial point of view, which is due to the high level of expenditures from the state budget for military personnel and low for persons sentenced to imprisonment. However, the validity and necessity of their involvement is indicated in view of the quantitative and safety components of the issue. Based on the results of the analysis of legal acts and the practice of their application, it was established that the very process of early release and involvement of convicts to participate in hostilities has an appropriate legal basis and implementation mechanisms. However, in order to improve the legal regulation of the issue, the authors suggested making changes to the provisions of Articles 14 and 37 of the Law of Ukraine "On Military Duty and Military Service" and Article 9 of the Law of Ukraine "On the Basis of National Resistance".

Keywords: early release, participation in hostilities, sentenced to imprisonment, legal regulation, mobilization of convicts, amnesty, pardon.